

УДК [502/504 : 37] : 74 «19/20»

Прусак В. Ф.*

**РОЗВИТОК НЕПЕРЕРВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДИЗАЙНЕРІВ
В УКРАЇНІ НАПРИКІНЦІ ХХ - ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

У статті показано доцільність звернення до філософської та педагогічної думки України кінця ХХ - початку ХХІ століття. Установлено, що досягнення цілей дизайнерської освіти неможливе без належного історико-філософського та науково-практичного аналізу її поступального розвитку, екологічного аспекту. Визначено, що становлення та розвиток екологічної складової в підготовці дизайнера доцільно аналізувати в контексті гуманістичного, культурологічного, інтегративного, діяльнісного, креативного та синергетичного підходів. Становлення та розвиток екологічних ідей у дизайн-освіті розглядається як закономірний об'єктивний процес, сукупність взаємопов'язаних етапів, що характеризуються певними особливостями та тенденціями, які зумовлюють зміни змісту освіти і виховання.

Ключові слова: екологічна освіта, неперервна освіта, теорія, методологія, практика, кінець ХХ – початок ХХІ століття, дизайн, дизайнер, екологічний дизайн, наскрізна екологічна підготовка, вищий навчальний заклад.

Актуальність методологічної проблематики освітнього аспекту екологічного дизайну визначається особливостями етапу пізнання, на якому перебуває сучасна наука про дизайн, а також особливостями практики. Нові знання виходять за межі традиційної системи понять, зокрема проблеми діалектичного сполучення національних традицій у вихованні дизайнера із загальнолюдськими цінностями виховання, упровадження в практику освіти гуманістичних ідей і педагогіки співробітництва, побудови аксіологічної системи екодизайнерського виховання тощо. Це зумовлює необхідність внесення нових понять і категорій до теорії.

У цьому аспекті важливим є звернення до філософської та педагогічної думки України кінця ХХ – початку ХХІ століття, що характеризується багатством напрямків і концепцій, а також обґрунтуванням екологічних орієнтирів освіти.

Її всебічний аналіз дасть змогу вдосконалити процес екологічної освіти майбутнього дизайнера, переорієнтувати його на провідні загальнолюдські та національні цінності, здійснити прогностичний аналіз щодо освіти майбутнього. Це зумовлює загострення суперечностей між наявним історичним досвідом екологізації освіти дизайнерів та його недостатнім вивченням та використанням у їх практичній підготовці; вимогами екологізації змісту освіти й недостатнім забезпеченням екологічної освіти майбутнього дизайнера; вимогами неперервності екологічної освіти дизайнера та фрагментарністю її забезпечення в навчальному процесі; соціальною потребою екологічної освіти дизайнера та недостатньою розробленістю її теоретичних основ і можливостей реалізації на практиці.

Аналіз стану проблеми в науці показав, що в науковій літературі неодноразово вказувалося на необхідність формування екологічної освіти майбутніх фахівців. Проблемам дизайну та дизайн-освіти присвячено низку досліджень у галузі філософських, технічних, соціологічних, педагогічних наук і мистецтвознавства, зокрема це: О. Боднар, О. Генесаретський, І. Герасименко, В. Даниленко, Т. Козак, Є. Лазарев, О. Трошкін, О. Фурса, О. Швець та ін. Досліджуються методологічні засади дизайну як фактору гармонізації відносин суспільства й особистості: (І. Рижова), естетосфера сучасного дизайну (А. Пригодницька), особливості формування проектно-образного мислення дизайнера (В. Турчин), теоретичні засади сучасного екологізму (Т. Гардашук), екологічні знання в контексті формування світоглядних цінностей суспільства (М. Батер), екологічна свідомість як умова становлення екологічного суспільства (О. Варго), трансформація смисложиттєвих орієнтирів за умов сучасної екологічної ситуації в Україні (М. Гладкий), екологічне знання в сучасному освітньому дискурсі (І. Книш), філософсько-етичні засади екологічної освіти (Т. Чорноштан), концептуальні основи

* © Прусак В. Ф.*

формування екологічного мислення та здібностей людини будувати гармонійні відносини з природою (М. Дробноход) та ін.

Водночас, незважаючи на важливі результати досліджень у суміжних проблемах і низку публікацій у спеціальних виданнях, історія розвитку теоретичного та практичного аспектів неперервної екологічної освіти дизайнерів в Україні на межі ХХ-ХХІ століття не була об'єктом окремого самостійного наукового дослідження.

Одним зі шляхів розв'язання цієї проблеми є ґрунтовне дослідження історико-педагогічного досвіду, накопиченого в Україні на різних історичних етапах. Його аналіз, оцінка та творче осмислення сприятимуть упровадженню прогресивних надбань у сучасну теорію і практику, позитивно впливаючи на вдосконалення процесу виховання й навчання майбутніх дизайнерів.

Метою статті є теоретичне обґрунтування доцільності та аналіз розвитку неперервної екологічної освіти дизайнерів в Україні кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Друга половина ХХ століття розпочала новий етап у розвитку екології, що характеризувався зростанням зацікавленості екологічними проблемами та активізацією наукових досліджень в усіх країнах світу. Так, 1972 р. відомий еколог Б. Коммонер [5] сформулював чотири групи законів екології, які, за визначенням Л. Сидоренко [9], стали зразком надзвичайно влучного «перекладу» науково-екологічних узагальнень повсякденно-світоглядною мовою. Саме в цей час відбулася переорієнтація екології з часткового розділу науки, яким переймалося певне коло дослідників, на широкий комплекс фундаментальних і прикладних дисциплін, що М. Реймерс [8] назвав мегаекологією. Теоретичні засади та практичні імплементації сучасної екологізації досліджує Т. Гардашук [2].

Безперечно, що кожна виробнича діяльність обов'язково пов'язана із впливом на навколишнє середовище. Проте, як підкреслюють О. Голуб і О. Струкова, питання полягає в тому, що такий вплив може бути більший або менший [4]. Зв'язок людини з природою характерний для всіх часів і ступенів людської діяльності і через об'єкти культури можна вивчити еволюцію і розвиток екологічного дизайну [1].

У другій половині ХХ століття людство почало усвідомлювати, що здорове суспільство й сильна економіка неможливі за умов тотального погіршення якості природного довкілля, його деградації та виснаження природних ресурсів, а також за умов бідності, характерної для більшості країн світу: «економічний розвиток не може зупинитися, проте він має йти принципово іншим шляхом, не руйнуючи природного довкілля» [10, с. 10]. Ліквідація негативних наслідків людської діяльності є водночас процесом відтворення природного кругообігу. Екологічна та гуманітарна кризи кінця ХХ – початку ХХІ століть, які безпосередньо взаємопов'язані і поглиблюються, «спонукають до роздумів щодо тенденцій природної еволюції, подальшої долі розвитку людства, існування цивілізації та критеріїв її прогресу, і стосовно того, чи здатна людина вжити вагомих заходів заради збереження життя на Землі та власного буття. Відповідями на ці виклики є спроби багатьох учених збагнути ситуацію, що склалася, якомога точніше визначити діагноз і віднайти ефективні засоби зцілення» [2, с. 3].

Орієнтацію на історико-методологічні проблеми в педагогіці зумовлюють також нові завдання, що впливають із соціально-економічних потреб дизайну. У «Основних напрямках досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні» акцентується важливість розробки методологічних засад екологізації для фахівців різних спеціальностей. Складна екологічна ситуація, що склалася сьогодні у світі, ставить перед дизайном якісно нові порівняно з попередніми етапами його розвитку проблеми.

Досягнення цілей дизайнерської освіти неможливе без належного історико-філософського та науково-практичного аналізу її поступального розвитку, її екологічного аспекту. Екологічний дизайн є доволі новим напрямком у дизайні і з кожним новим кроком розвитку технічного прогресу досягає своєї вагової мети у проектній культурі. У цьому контексті йдеться не тільки про захист природного

середовища, скільки про захист людини, про збереження її як частини та продовження природи, про збереження створених людством духовних і матеріальних благ: цей напрямок у дизайні набуває щораз більшої актуальності та розвитку.

Екологічний дизайн відображає тенденції розвитку людського суспільства, спрямовані на розв'язання екологічних проблем шляхом зміни підходу до процесу проектування. На сьогодні прикладів, які б демонстрували ефективність включення екологічного фактора у процес проектування в нашій країні, не так багато. Але й ті нечисленні роботи в цьому напрямку, тенденції до гуманізації та екологізації дизайнерської освіти, що особливо посилилися останніми роками, демонструють важливість і актуальність упровадження екологічного фактора у сферу проектно-художньої діяльності. Можна виділити низку проектних тенденцій, що сформувалися під впливом екологічного руху й набули поширення серед дизайнерів-практиків. Проте реалізація цього завдання неможлива без переосмислення історичної педагогічної спадщини, без спостереження еволюції екологічних ідей у вітчизняній педагогіці.

Отже, у процесі історичного розвитку та під впливом парадигм наукового пізнання змінювався зміст екології як науки, що призвело до розширення її компетенції. Екологічні дослідження, що упроваджувалися з метою забезпечення господарсько-економічних вимог, дозволили за відносно короткий термін узагальнити об'ємний фактичний матеріал і вирішити низку глибоких теоретичних питань щодо структури і властивостей природних угруповань, біогеоценозів, біосфери, колообігу речовин у природі.

Екологічне спрямування дизайн-освіти на початку III тисячоліття стало необхідною складовою гармонійного розвитку всього людства. Основним стратегічним напрямком розвитку дизайн-освіти нині є розробка наукових основ та принципів екодизайну [3].

Становлення та розвиток екологічних ідей у дизайн-освіті розглядається як закономірний об'єктивний процес, сукупність взаємопов'язаних етапів, що характеризуються певними особливостями та тенденціями, які зумовлюють зміни змісту освіти і виховання.

Дизайн проникає в усі сфери життя, стає неодмінним компонентом культури суспільства. Дизайн-діяльність творить, видозмінює, впливає на середовище життєдіяльності людини, гармонізує його взаємозв'язки з природою. Підґрунтя дизайн-діяльності становить дизайн-освіта. Успіх дизайн-діяльності в Україні без створення мережі спеціальних навчальних закладів які б відповідали вимогам європейської освітньої інтеграції, неможливий. Осередки дизайн-освіти можуть успішно розвиватися в культурно-освітніх і промислових центрах країни.

Розглянемо для прикладу розвиток екологізації дизайн-освіти в Національному лісотехнічному університеті України – єдиному в державі вищому освітньому закладі лісотехнічного профілю, який веде свій історичний відлік з 1874 року [6].

У середині ХХ ст. активний розвиток промисловості вимагав збільшення кількості спеціалізацій у кожній галузі народного господарства. Меблева промисловість потребувала проектантів та конструкторів. Тому у Львівському лісотехнічному інституті на факультеті технології деревообробки, який готував інженерів-технологів для лісопильно-деревообробних та меблевих підприємств, при кафедрі проектування деревообробних виробництв з жовтня 1967 р. розпочали підготовку технологів за спеціалізацією «Конструювання меблів». Студентів, які мали здібності до малювання та креслення, відбирали з нового набору першокурсників. У різні роки набір на цю спеціалізацію становив від 25 до 30 студентів.

З 1971 р. спеціалізацію «Конструювання меблів» замінили на «Проектування і конструювання меблів», яка існувала до 1996 р.

1986 р. започатковані креативні методи навчання, які спрямовані на розкриття творчих можливостей студентів, внесли значні зміни у вивчення фахової дисципліни «Проектування меблів». У ній подавались основи композиції, основи проектної графіки,

перспектива тощо. Проектна розробка меблів з кольоровим перспективним зображенням займала значний обсяг дипломного проекту поряд з конструктивними та технологічними листами. До навчального плану вводиться «Рисунок» як фундаментальна дисципліна підготовки студентів.

На початку 90-х рр., у час політичних перемін, економічного розподілу тодішнього Союзу, налагодження співпраці із Заходом, відбуваються значні зміни в освіті України. Реформування в освіті, перехід на багаторівневу систему, були активно підтримані Львівським лісотехнічним інститутом. Цілеспрямований ухил до гуманізації технічного закладу, досвід західних шкіл та існування первинної бази зініціювали ідею створення кафедри дизайну (1 липня 1993 р., на підставі Наказу № 202 від 31 травня 1993 р.). Вона стала першою кафедрою України, яка мала готувати фахівців нової спеціальності – «Дизайн», передусім для меблевої промисловості. Позитивним фактором у становленні нової дизайнерської школи можна вважати те, що її педагоги є вихідцями різних вищих навчальних закладів, які ефективно інтегрують у зміст підготовки майбутніх дизайнерів їх кращі досягнення.

У процесі навчання, значна увага надається теоретичним матеріалам, так як, тільки теорія може дати достатню переконливість і чіткість проектних програм, що досягається при розумінні речей майбутньої діяльності. Саме теорія дає знання закономірностей, що дозволяють осмислити безмежну масу емпіричних фактів і вибудувати їх в логічну систему. Тому в комплекс спеціальних дисциплін, що винятково і безпосередньо вивчають дизайн як проектну діяльність, входять елементи інших наук. Студенту має бути зрозумілою форма об'єкту його творчості через дію, яка відбувається за допомогою почуттів і свідомості. Початкові знання про будову речей студент набуває при вивченні нарисної геометрії, технічного креслення та конструювання. Геометричне моделювання – один з головних чинників, що впливає на форму. Знання предметного моделювання надають комбінаторика та тектоніка, важливі компоненти формоутворення. Вони виявляють взаємозв'язок між формою і внутрішнім змістом, як самих предметів так і середовища яке вони формують. Інженерну логіку дизайнера формують технічні дисципліни як мають прикладний характер до відповідної спеціалізації в дизайні. Надзвичайно важливі для зв'язку дизайн-освіти з промисловістю, дисципліни виробничого, технологічного циклу. Також дисципліни, які дозволяють детальніше зрозуміти зв'язок об'єкта в процесі його використання з соціальним, предметним і природним середовищем – соціологія, психологія, філософія, ергономіка, екологія і ін. При формуванні навчальних планів, надзвичайно важливо оптимізувати кількість і обсяг технічних дисциплін, пам'ятаючи, що формування дизайнера забезпечує синтез гуманітарних, фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін. При цьому в їх числі дисципліни образотворчого циклу є пріоритетними.

Підготовку дизайнера не можна розпочинати без опори на основні поняття професії та без наукового підходу до творення краси речей. На основі синтезу мистецтва, промисловості і науки виникає дизайн. Починається теоретичне виховання з осмислення студентом професійного змісту перших своїх творчих кроків. У результаті цього виникає суперечність. Важливо, щоб перші професійні поняття студент відкрив сам, прийшов до них через власний досвід, який отримується на практичних заняттях. Формування творчих умінь у студента – проблема, яка може бути вирішена лише завдяки оволодінню образотворчою грамотою, протягом усього навчання і на всіх освітніх рівнях підготовки дизайнерів. На часі – необхідність у науково-методологічній розробці питання органічного взаємозв'язку між образотворчими дисциплінами та їх цілеспрямованість на формування творчих умінь дизайнера, а не художника. Ці дисципліни послідовно розвивають фізіологічні дані органів візуального сприйняття та вправність відтворення діями рук матеріального Світу. Тільки вони розвивають образне об'ємно-просторове мислення майбутнього спеціаліста. Практичне оволодіння індивідуальною образотворчою мовою дає можливість

дизайнеру реалізувати матеріальну форму абстрактних творінь свого розуму. І чим міцніші його знання й уміння тим життєвіше передання думок у площину матеріального пошуку.

Проект виконаний дизайнером є своєрідною його мовою, яка має бути виразною, переконливою і зрозумілою для всіх. Навчити такої мови студента – справа довготривала і складна. У процесі він вивчає методику проектування, композиційні прийоми, різноманітні засоби візуалізації. З часом його проекти набувають своєрідності, відповідного рівня практичного мислення та власної манери виконавської майстерності за якими можна визначити автора проекту так само, як в образотворчому мистецтві автора твору.

Важливим компонентом освіти, її гуманізації є, безумовно, вивчення історичної та культурної спадщини. Дизайн певною мірою є прямим нащадком декоративно-ужиткового мистецтва, одного з найбільших багатств, що творила людина протягом свого існування. Ставши культурним надбанням, предмети побуту, меблі, аксесуари й ін. збагачують духовно, виховують естетично. Кращі їх зразки розвивають художньо-творчі здібності. Вивчення цих творів спонукає до пізнання як процесу їх виготовлення, так і символічно-змістового наповнення, збуджує творчу активність, стимулює розумову діяльність і в кінцевому рахунку викликає бажання реалізувати власні творчі ідеї.

Важливим кроком в розвитку дизайнерської школи Національного лісотехнічного університету України, стало впровадження питань екології в навчальний процес підготовки дизайнерів на всіх освітньо-кваліфікаційних рівнях, для формування їхнього екологічного мислення. 2004 р. на кафедрі дизайну розроблено й упроваджено в навчальний процес підготовки майбутніх дизайнерів «Програму наскрізної екологічної підготовки студентів спеціальності «Дизайн» [7]. У результаті виконання програми професійне дизайнерське мислення наповнюється компонентами екологічного мислення. Гіпотетично саме екологічне мислення дизайнера дасть змогу реалізовувати на практиці концепцію сталого розвитку людства, яка має на меті гармонізацію економічних потреб суспільства з екологічними можливостями природи. Екологічне мислення в дизайні – це широкий інтелектуальний простір, який вбирає в себе разом із проблемами суто технічними та технологічними ще й етнокультурні з огляду на екологічний захист власної культури від її перекручувань, аж до перспективи вимирання.

У результаті виконання зазначеної програми магістр дизайну має знати екологічні тенденції ХХ, ХХІ століть; історію формування поняття «екологічний дизайн»; головні напрямки і принципи формування мислення в сучасному дизайні; вплив нанотехнологій на процес формотворення в дизайні; процес вторинного використання матеріалів; застосування в процесі формотворення індустріальних відходів; використання матеріалів паперово-целюлозного виробництва; процес рециклінгу як метод формотворення; характер впливу чинників закритих приміщень, хімічні забруднювачі житлового середовища, токсикологічну характеристику поллютантів; перспективи розвитку екологічного дизайну в Україні. Унаслідок вивчення дисципліни магістрант має вміти: здійснювати аналіз екологічної проблематики в дизайні; систематизувати основні напрямки екологізації предметно-просторового середовища; застосувати головні принципи біодизайну, циклічності, енергозбереження; аналізувати перспективність екологічного дизайну як із точки зору екологічності, так і щодо технологічності, економічної доцільності; виявляти специфічні характеристики проектної практики екологічного дизайну; окреслювати стратегії проектування, що забезпечують екологічно прийнятний розвиток культури і технологій; аналізувати перспективи розвитку екологічного дизайну (вторинне використання матеріалів, використання нанотехнологій у дизайні тощо).

Загалом формування системи неперервної екологічної підготовки майбутніх дизайнерів відбувається шляхом уведення в навчальні програми спеціальних дисциплін екологічного спрямування, наповнення інших дисциплін матеріалом екологічного

змісту. Не менш важливим напрямком є і розробка інтегративних курсів екологічних і професійних дисциплін.

До подальших напрямків дослідження відносимо розроблення періодизації розвитку екологічної освіти майбутніх дизайнерів.

Література:

1. Бейлах О. Д. Екологічний напрям у практичній і проектній діяльності дизайнерів / О. Д. Бейлах // Современные направления теоретических и прикладных исследований 2013: международная научно-практическая Интернет-конференция. – Режим доступа: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/arts-architecture-and-construction-113/theory-and-history-of-culture-113/17282-113-1114> (дата обращения 15.04.2013).
2. Гардашук Т. В. Сучасний екологізм: теоретичні засади та практичні імплікації: автореф. дис. ... д-ра філос. наук: спец. 09.00.09 / Т. В. Гардашук. – К., 2006. – 36 с.
3. Гнецько З. І. Тема екодизайну в освітньому процесі / З. І. Гнецько // Культура України. – 2013. – Вип. 43. – С. 143-148.
4. Голуб А. А. Экономика природопользования / А. А. Голуб, Е. Б. Струкова. – М.: Аспект Пресс, 1995. – 188 с.
5. Коммонер Б. Замыкающийся круг / Б. Коммонер. – Л.: Гидрометеиздат, 1974. – 280 с.
6. Кафедра дизайну Національного лісотехнічного університету України (1993-2013): бібліографічний покажчик / [Прусак В. Ф., Бехта Н. С., Купчик Р. М., Прокопчук І. Ю., Прусак Ю. В.]: за ред. В. Ф. Прусака. – Львів: НЛТУ України, 2013. – 104 с.
7. Прусак В. Ф. Програма наскрізної екологічної підготовки студентів спеціальності «Дизайн» напрямку 0202 «Мистецтво» / В. Ф. Прусак. – Львів: РВВ УкрДЛТУ, 2004. – 10 с.
8. Реймерс Н. Ф. Экологизация. Введение в экологическую проблематику: учебное пособие / Н. Ф. Реймерс. – М., 1994. – 100 с.
9. Сидоренко Л. І. Сучасна екологія. Наукові, етичні та філософські ракурси: навчальний посібник / Л. І. Сидоренко. – К.: Вид-во ПАРАПАН, 2002. – 152 с.
10. Туниця Ю. Екологічна Конституція Землі. Ідея. Концепція. Проблеми / Ю. Туниця. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – 298 с.

Прусак В. Ф.

РАЗВИТИЕ НЕПРЕРЫВНОГО ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ ДИЗАЙНЕРОВ В УКРАИНЕ В КОНЦЕ XX – НАЧАЛЕ XXI СТОЛЕТИЯ

В статье показано целесообразность обращения к философской и педагогической мысли Украины конца XX - начала XXI столетия. Установлено, что достижение целей дизайнерского образования невозможно без соответственного историко-философского и научно-практического анализа его поступательного развития, его экологического аспекта. Определено, что становление и развитие экологической составляющей в подготовке дизайнера целесообразно анализировать в контексте гуманистического, культурологического, интегративного, деятельного, креативного и синергетического подходов. Становление и развитие экологических идей в дизайн-образовании рассматривается как закономерный объективный процесс, совокупность взаимосвязанных этапов, что характеризуются некоторыми особенностями и тенденциями, которые обуславливают перемены содержания образования и воспитания.

Ключевые слова: экологическое образование, непрерывное образование, теория, методология, практика, конец XX – начало XXI столетия, дизайн, дизайнер, экологический дизайн, непрерывная экологическая подготовка, высшее учебное заведение.

Prusak V.F.

DEVELOPMENT OF CONTINUING ECOLOGICAL EDUCATION OF DESIGNERS IN UKRAINE AT THE END OF THE XX-TH – THE BEGINNING OF THE XXI-ST CENTURY

The article demonstrates that Ukrainian philosophical and educational thought at the end of the XX-th – the beginning of the XXI century should be taken into consideration. To achieve the objectives of design education is impossible without relevant historical and philosophical background and also scientific analysis of advanced development in ecological aspect. It has been displayed contradictions between available historical experience, ecologic training and insufficient level of ecologic studies and implementation into design activities; requirements of environmental content within design education

and inadequate provision of environmental training for future designers; requirements of continuing environmental training and its fragmentation when it is provided in educational process; social needs of design environmental training and its insufficient implementation.

Ecological design is proved to reflect trends of human society, its development and it is aimed to solve environmental problems by changing approach to the design process. It has been determined that forming and development of environmental component in design training should be analyzed in the terms of humanistic, cultural, integrative, active, creative and synergistic approaches.

The research is based on scientific principles, system of views on history, objectivity, cultural adequacy, national and universal unity, relationships of theory and practice and also on education and self-education. Development of environmental ideas in design education is considered to be a logical objective process.

Keywords: ecological education, continuing education, theory, methodology, practice, the end of the XX-th – the beginning of the XXI-st century, design, designer, ecological design, continuing ecological training, higher educational establishment.

УДК 37.091.3

Стукаленко З. М.*

ПОГЛЯДИ ПРЕДСТАВНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ Х – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ НА ТОЛЕРАНТНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ОТОЧУЮЧИХ ЯК ПОТРЕБУ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

У статті досліджено погляди представників української філософсько-педагогічної думки Х – початку ХХ століть на проблему виховання толерантності та її роль у формуванні загальнолюдських моральних цінностей. Наголошено, що найсуттєвішою рисою української філософської думки зазначеного періоду є пріоритетність формування культури, толерантності як духовного фундаменту особистості. У статті обґрунтовано педагогічну спадщину філософів-просвітників, зокрема: філософів-педагогів Княжої доби та Козаччини; представників українського бароко (Ярослав Мудрий, Петро Могила, Кирило Стеценко, Костянтин Ушинський, Павло Чубинський, Тарас Шевченко, Михайло Драгоманов, Іван Франко, Леся Українка, Іларіон Київський, Феодосій Печерський, Петро Могила, Григорій Сковорода, Василь Сухомлинський, Яків Ковельський).

Ключові слова: толерантність, ретроспектива, виховання, особистість, ідеї гуманізму, філософи-просвітители, загальнолюдські моральні цінності.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства виховання на ідеях толерантності набуло особливої актуальності. В умовах динамічно розвивального соціуму толерантність стала певним своєрідним фундаментом для побудови системи міжособистісних, соціальних, міжнародних стосунків. Актуальність цієї проблеми як суспільного явища детермінується посиленнями процесами глобалізації світового цивілізаційного процесу. У зв'язку з цим на перший план висувуються цінності й принципи, необхідні для загального виживання та вільного розвитку, такі, як: етика, стратегія ненасильства, ідея терпимості до чужих поглядів і позицій, цінностей, культури та ін. Тому толерантність повинна віддзеркалювати норму соціального життя та є найважливішим утворенням духовного світу особистості, а отже, є основною складовою духовних цінностей.

Розбудова сучасної української теорії дидактики та виховання неможлива без найцінніших надбань вітчизняної та світової педагогічної скарбниці, без плідних ідей вітчизняних педагогів-новаторів. У ракурсі нашого дослідження виникає необхідність історико-генетичного аналізу проблеми, визначення етапів становлення толерантності як педагогічної проблеми. Тому ми й звертаємося до педагогічної спадщини філософів-просвітників періоду Х – початку ХХ століть, адже ідеї великих педагогів не втратили своєї актуальності й нині, у ХХІ столітті.

* © Стукаленко З. М.*